

Υπόθεση C-745/19

**Σύνοψη της αιτήσεως προδικαστικής απόφασεως κατά το άρθρο 98,
παράγραφος 1, του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου**

Ημερομηνία καταθέσεως:

10 Οκτωβρίου 2019

Αιτούν δικαστήριο:

Sofiyski rayonen sad (Βουλγαρία)

Ημερομηνία της απόφασεως του αιτούντος δικαστηρίου:

25 Σεπτεμβρίου 2019

Ενάγων:

PH

OI

Εναγομένη:

«Eurobank Bulgaria» AD

Αντικείμενο της κύριας δίκης

Αγωγή περί επιστροφής τόκων από σύμβαση δανείου με κυμαινόμενο επιτόκιο τους οποίους κατέβαλαν δύο καταναλωτές, οι οποίοι ισχυρίζονται ότι οι εν λόγω τόκοι επιβλήθηκαν καταχρηστικώς, επικουρικώς δε ζητούν την επιστροφή μέρους αυτών.

Αντικείμενο και νομική βάση της αιτήσεως προδικαστικής απόφασεως

Ερμηνεία του άρθρου 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13, όσον αφορά τις συνέπειες της μη εφαρμογής ενδεχομένως καταχρηστικών ρητρών σε καταναλωτική σύμβαση επί τμημάτων αυτής, τα οποία δεν θίγονται άμεσα από τον φερόμενο ως καταχρηστικό χαρακτήρα.

Προδικαστικά ερωτήματα

1. Μπορεί το εθνικό δικαστήριο, σε περίπτωση που διαπιστωθεί ότι η ρήτρα περί μονομερούς μεταβολής του επιτοκίου σε σύμβαση δανείου συναφθείσα μεταξύ επαγγελματία και καταναλωτή είναι καταχρηστική, να θεωρήσει ότι ο οφειλόμενος βάσει της συμβάσεως τόκος ανέρχεται στο ύψος που καθορίστηκε κατά τον χρόνο αποπληρωμής του δανείου (παρά την ύπαρξη αντίθετης συμφωνίας στην αρχική σύμβαση);
2. Σε περίπτωση αρνητικής απαντήσεως στο πρώτο ερώτημα: μπορεί το εθνικό δικαστήριο να επιδικάσει τόκους ακόμη και αν υπάρχει καταχρηστική ρήτρα η οποία δεν καθορίζει το συμβατικό κυμαινόμενο επιτόκιο με νόμιμη μέθοδο;
3. Κατά πόσον επηρεάζει την απάντηση στα δύο πρώτα ερωτήματα το γεγονός ότι, ενόσω η διαδικασία αποπληρωμής του δανείου ήταν εν εξελίξει, ο καταναλωτής συμφώνησε να εφαρμοστεί για τον καθορισμό του επιτοκίου μέθοδος που δεν περιέχει καταχρηστικές ρήτρες;

Παρατιθέμενες διατάξεις του δικαίου της Ένωσης και νομολογία

Άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 1993, σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές (ΕΕ 1993, L 95, σ. 29).

Απόφαση του Δικαστηρίου της 14ης Ιουνίου 2012, Banco Español de Crédito (C-618/10, EU:C:2012:349, σκέψη 65).

Απόφαση του Δικαστηρίου της 30ής Μαΐου 2013, Asbeek Brusse και de Man Garabito (C-488/11, EU:C:2013:341).

Διατάξεις εθνικού δικαίου

Zakon za zadalzheniata i dogovorite (νόμος περί ενοχικών σχέσεων και συμβάσεων, στο εξής: ZZD)

Κατά το άρθρο 26, παράγραφος 4, ZZD, η ακυρότητα επιμέρους τμημάτων της συμβάσεως δεν συνεπάγεται την ακυρότητα αυτής στο σύνολό της όταν τα εν λόγω τμήματα αντικαθίστανται αυτοδικαίως από νομοθετικές διατάξεις αναγκαστικού δικαίου ή όταν τεκμαίρεται ότι η δικαιοπραξία θα είχε συναφθεί ακόμη και χωρίς τα άκυρα τμήματα.

Σύμφωνα με το άρθρο 365 ZZD, οι συμβαλλόμενοι επιλύουν τις εκκρεμείς μεταξύ τους δικαστικές διαφορές με συμβιβασμό ή αποφεύγουν την κατάρξη δίκης με αμοιβαίες παραχωρήσεις, κατά δε το άρθρο 366 ZZD η σύναψη συμβάσεως για απαγορευμένη παροχή είναι άκυρη, ακόμη και αν τα μέρη γνώριζαν την ακυρότητά της.

Zakon za zashtita na potrebitelite (νόμος περί προστασίας των καταναλωτών, στο εξής: ZZP, σε ισχύ από τις 10 Μαΐου 2006)

Άρθρο 146 (1) Οι καταχρηστικές ρήτρες συμβάσεων είναι άκυρες, εκτός αν έχουν αποτελέσει αντικείμενο ατομικής διαπραγματεύσεως.

(3) Το γεγονός ότι ορισμένοι όροι έχουν αποτελέσει αντικείμενο ατομικής διαπραγματεύσεως, δεν αποκλείει την εφαρμογή του παρόντος κεφαλαίου επί του υπολοίπου μέρους της συμβάσεως.

(5) Η ύπαρξη καταχρηστικών ρητρών σε συμβάσεις που συνάπτονται με καταναλωτές δεν συνεπάγεται ακυρότητα αυτών, εάν η σύμβαση μπορεί να υπάρξει και χωρίς τις ρήτρες αυτές.

Άρθρο 147 (1) Οι ρήτρες συμβάσεων που προτείνονται στους καταναλωτές, πρέπει να διατυπώνονται με σαφή και κατανοητό τρόπο.

(2) Σε περίπτωση αμφιβολίας για την έννοια μιας ρήτρας, υπερισχύει η πιο ευνοϊκή ερμηνεία για τον καταναλωτή.

Zakon za potrebitelskiya kredit (νόμος περί καταναλωτικής πίστωσης, στο εξής: ZPK, σε ισχύ από την 1η Μαΐου 2010)

Ο εν λόγω νόμος περιλαμβάνει ορισμένες απαιτήσεις που αφορούν το κύρος των συμβάσεων καταναλωτικής πίστωσης, οι οποίες από τον Ιούλιο 2014 ισχύουν και για τη μέθοδο που εφαρμόζεται από τον πιστωτικό φορέα κατά τον καθορισμό του επιτοκίου αναφοράς. Εντούτοις, σύμφωνα με το άρθρο 5 των μεταβατικών και τελικών διατάξεων του ανωτέρω νόμου, οι διατάξεις του δεν εφαρμόζονται επί συμβάσεων καταναλωτικής πίστωσης που συνήφθησαν πριν από την έναρξη ισχύος του.

Grazhdanski protsesualen kodeks (κώδικας πολιτικής δικονομίας, στο εξής: GPK)

Σύμφωνα με το άρθρο 280 GPK, οι κατ' έφεση αποφάσεις που έρχονται σε αντίθεση με ερμηνευτικές αποφάσεις του Varhoven kasatsionen sad (Ανώτατου Ακυρωτικού Δικαστηρίου, στο εξής: VKS), με τη νομολογία του ή με αποφάσεις του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, προσβάλλονται ενώπιον του VKS με αίτηση αναιρέσεως. Κατά κανόνα, το VKS αποφαινεται το ίδιο επί της διαφοράς και την παραπέμπει μόνον εφόσον απαιτούνται δικονομικές ενέργειες. Σε περίπτωση παραπομπής, η διαδικασία άρχεται από την παράτυπη ενέργεια, η οποία είχε ως αποτέλεσμα την ακύρωση της αποφάσεως. Όσα αποφασίζει το VKS για την εφαρμογή και ερμηνεία των νόμων δεσμεύουν το δικαστήριο στο οποίο γίνεται η παραπομπή.

Στην απόφαση αριθ. 92/9.9.2019 το VKS έκρινε ότι η κατά το άρθρο 146, παράγραφος 1, ZZP ακυρότητα της συμφωνίας που περιέχεται σε σύμβαση τραπεζικού δανείου, βάσει της οποίας σε περίπτωση μεταβολής του εσωτερικού επιτοκίου βάσεως η πιστώτρια τράπεζα έχει δικαίωμα να προβαίνει μονομερώς σε

μεταβολή του επιτοκίου του δανείου, δεν συνεπάγεται ακυρότητα και της προβλεπόμενης στην ίδια ρήτρα συμφωνίας περί υποχρεώσεως καταβολής συμβατικού τόκου ο οποίος συνίσταται σε αριθμητικά επακριβώς προσδιορισμένο (σε ποσοστό επί τοις εκατό) εσωτερικό επιτόκιο βάσεως της τράπεζας και ενός περιθωρίου επιτοκίου που συμφωνείται με τη σύμβαση.

Και στην απόφαση αριθ. 198/18.1.2019, στο πλαίσιο ανάλογης υποθέσεως που αφορούσε ρήτρα συμβάσεως δανείου η οποία καθόριζε το επιτόκιο ως κυμαινόμενο, αποτελούμενο από δύο στοιχεία, ένα σταθερό και ένα κυμαινόμενο, όπου το κυμαινόμενο επιτόκιο καθοριζόταν βάσει των κατευθυντήριων οδηγιών της τράπεζας, ενώ το σταθερό επιτόκιο κατά τον χρόνο συνάψεως της συμβάσεως με σταθερή αριθμητική τιμή, το VKS αποφάνθηκε ότι η μονομερής μεταβολή του επιτοκίου κατόπιν απαιτήσεως της τράπεζας δεν είναι έγκυρη. Ωστόσο, στην προκειμένη υπόθεση το VKS παρέπεμψε την υπόθεση στο εφετείο (δεύτερο βαθμό δικαιοδοσίας) με την υπόδειξη κατά τη νέα συζήτηση να καθοριστεί το ύψος των δόσεων που οφείλονται σύμφωνα με τη σύμβαση αφού εφαρμοστεί το σταθερό επιτόκιο που αναφερόταν στην οικεία ρήτρα ως αριθμητική τιμή.

Συνοπτική έκθεση των πραγματικών περιστατικών και της πορείας της διαδικασίας

- 1 Στις 16 Οκτωβρίου 2007 οι ενάγοντες συνήψαν με την εναγομένη σύμβαση δανείου για ανέγερση οικίας ύψους 45.000 ευρώ, το οποίο επρόκειτο να εκταμιευθεί σε δύο στάδια και να αποπληρωθεί σε 252 ισόποσες μηνιαίες δόσεις.
- 2 Κατά τη σύμβαση, οι ενάγοντες επιβαρύνονταν με ετήσιο επιτόκιο, ανερχόμενο στο λεγόμενο «επιτόκιο βάσεως», το οποίο η εναγομένη επέβαλλε σε τέτοιου είδους δάνεια, αφαιρουμένου ποσοστού 0,15%. Κατά τον χρόνο συνάψεως της συμβάσεως, το επιτόκιο βάσεως ανερχόταν σε 6,35 %. Στη σύμβαση προβλεπόταν ρητώς ότι το επιτόκιο βάσεως της τράπεζας δεν αποτελεί αντικείμενο διαπραγματεύσεως, οι δε μεταβολές του είναι δεσμευτικές για τους συμβαλλόμενους με άμεση ισχύ.
- 3 Οι εσωτερικές κατευθυντήριες οδηγίες της τράπεζας προβλέπουν ότι το επιτόκιο βάσεως καθορίζεται από ένα ειδικό τμήμα, την επιτροπή διαχείρισεως ενεργητικού και παθητικού (ΕΔΕΠ). Στις κατευθυντήριες οδηγίες δεν περιέχεται συγκεκριμένος τύπος για τον υπολογισμό του, προσδιορίζονται απλώς οι παράγοντες που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη, χωρίς να καθορίζεται ο τρόπος με τον οποίο πραγματοποιείται η στάθμισή τους σε κάθε περίπτωση.
- 4 Με τις αποφάσεις της ΕΔΕΠ της 24ης Μαΐου 2008, της 24ης Ιουλίου 2008, της 16ης Οκτωβρίου 2008, της 24ης Ιουνίου 2011 και της 24ης Οκτωβρίου 2012 μεταβλήθηκε το επιτόκιο που αφορούσε το δάνειο των εναγόντων και ανήλθε αντίστοιχα σε 6,55 %, 7,05 %, 7,8 %, 8,05 % και 7,8 %. Μετά το 2012 οι ενάγοντες κατέβαλαν κάποιες δόσεις με καθυστέρηση.

- 5 Την 1η Δεκεμβρίου 2014 τα συμβαλλόμενα μέρη συνήψαν πρόσθετη συμφωνία, η οποία τροποποιούσε τη σύμβαση δανείου. Στη συμφωνία αναφερόταν το ύψος του οφειλόμενου ποσού κατά τους υπολογισμούς της τράπεζας και προβλεπόταν ότι εφεξής το επιτόκιο θα συνίστατο στο άθροισμα του επιτοκίου αναφοράς, του EURIBOR εξαμήνου και ενός σταθερού περιθωρίου επιτοκίου. Αντίστοιχο περιεχόμενο είχαν δύο ακόμη συμβάσεις, που συνήφθησαν στις 26 Μαΐου 2015 και στις 24 Φεβρουαρίου 2017.

Κυριότερα επιχειρήματα των διαδίκων της κύριας δίκης

- 6 Οι ενάγοντες ζητούν την επιστροφή των τόκων που κατέβαλαν για το διάστημα από 2 Μαΐου 2012 έως 2 Δεκεμβρίου 2014, τους οποίους θεωρούν ως αχρεωστήτως καταβληθέντες επειδή, κατά τους ισχυρισμούς τους, επιβλήθηκαν δυνάμει καταχρηστικών ρητών.
- 7 Όπως υποστηρίζουν, πρέπει να τους επιστραφεί το σύνολο των ποσών που κατέβαλαν για τόκους επί του δανείου κατά το προαναφερόμενο διάστημα. Προς στήριξη της απαιτήσεώς τους επικαλούνται ότι η μέθοδος που εφαρμόστηκε από την τράπεζα για τον καθορισμό του επιτοκίου έχει καταχρηστικό χαρακτήρα. Κατά συνέπεια, η ρήτρα που αφορά το συμβατικό επιτόκιο είναι στο σύνολό της άκυρη, με αποτέλεσμα να μην οφείλεται τόκος για το δάνειο.
- 8 Επικουρικός, οι ενάγοντες ζητούν την επιστροφή του ποσού που προκύπτει κατ' εφαρμογή του επιτοκίου που καθοριζόταν αρχικώς στη σύμβαση με την οποία τους χορηγήθηκε το δάνειο. Τον εν λόγω ισχυρισμό στηρίζουν στην κρατούσα στη βουλγαρική νομολογία άποψη σύμφωνα με την οποία αν ο τρόπος καθορισμού του κυμαινόμενου επιτοκίου συμφωνήθηκε στη σύμβαση παρανόμως, η σύμβαση όμως ορίζει ρητώς το ύψος του τόκου που οφείλεται κατά τον χρόνο αποπληρωμής του δανείου υπό μορφή αριθμητικής τιμής, το εν λόγω επιτόκιο που ορίζεται στη σύμβαση ως αριθμητική τιμή εφαρμόζεται σαν να είχε επιβληθεί για το σύνολο της συμβατικής διάρκειας.
- 9 Η εναγομένη ισχυρίζεται ότι οι ρήτρες υπήρξαν αντικείμενο ατομικής διαπραγματεύσεως (ζήτημα επί του οποίου θα αποφανθεί το εθνικό δικαστήριο στο πλαίσιο της κύριας διαδικασίας). Επικουρικός, η εναγομένη αρνείται ότι οι επίμαχες ρήτρες είναι καταχρηστικές.

Σύντομη παράθεση του σκεπτικού της αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως

- 10 Στην προκειμένη περίπτωση, καίτοι η ρήτρα περί μεταβολής του επιτοκίου θα μπορούσε να είναι καταχρηστική από την άποψη των προϋποθέσεων που προβλέπει για τη μεταβολή, εντούτοις δεν θεωρείται καταχρηστική όσον αφορά τον καθορισμό του ύψους του επιτοκίου κατά τον χρόνο συνάψεως της συμβάσεως. Αν το αιτούν δικαστήριο συνταχθεί με την κρατούσα στη νομολογία άποψη και καθορίσει σταθερό επιτόκιο για τη σύμβαση δανείου, θα υποκαταστήσει τη βούληση των συμβαλλομένων, οι οποίοι συμφώνησαν ρητώς

κυμαινόμενο επιτόκιο. Αυτή καθαυτή η υποκατάσταση της βουλήσεως των συμβαλλόμενων με διαφορετική συμφωνία, θα εδύνατο να ερμηνευτεί ως βλάβη του καταναλωτή.

- 11 Πρόκειται, επομένως, για σύγκρουση δύο γενικώς αναγνωρισμένων αρχών του δικαίου της Ένωσης. Αφενός, κατά το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13, το δικαστήριο οφείλει να διατηρήσει τα τμήματα εκείνα της συμβάσεως που δεν επηρεάζονται από τις καταχρηστικές ρήτρες. Και τούτο διότι ο κανόνας αυτός συνιστά εγγύηση της συμβατικής ελευθερίας των μερών. Αφετέρου, το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης στις αποφάσεις Banco Espanol de Crédito (C-618/10) και Asbeek Brusse και de Man Garabito (C-488/11), καλεί το εθνικό δικαστήριο να αντικαταστήσει την τυπική ισορροπία μεταξύ των δικαιωμάτων των συμβαλλομένων με μια ουσιαστική ισορροπία, αποδεσμεύοντας τον καταναλωτή από ρήτρες που του προκαλούν βλάβη.
- 12 Η νομολογία του Δικαστηρίου σχετικά με τις συμβάσεις δανείου με κυμαινόμενο επιτόκιο χρήζει αποσαφηνίσεως. Το πρόβλημα ανακύπτει όταν το επιτόκιο διαμορφώνεται από δύο στοιχεία, ένα σταθερό και ένα κυμαινόμενο, και ειδικότερα όταν το κυμαινόμενο στοιχείο δεν συνίσταται σε γενικώς ισχύοντα δείκτη χρηματιστηρίου αλλά καθορίζεται από τον δανειοδότη με βάση κάποιο σύνολο παραγόντων. Στις περιπτώσεις όπου το κυμαινόμενο στοιχείο δεν βασίζεται ούτε σε συγκεκριμένο τύπο ούτε σε κάποιο σύνολο αντικειμενικών παραγόντων, των οποίων η στάθμιση είναι σαφής, το συμβατικό επιτόκιο αντίκειται στις επιταγές περί δικαιοσύνης.
- 13 Το ζήτημα που τίθεται, αφορά κατ' ουσίαν τα όρια εντός των οποίων επιτρέπεται υποκατάσταση της βουλήσεως των μερών, σύμφωνα με τις δύο προαναφερόμενες αρχές.
- 14 Επιπλέον πρέπει να εξεταστεί κατά πόσον επιτρέπεται να συμφωνεί ο καταναλωτής ότι θα ισχύσει μια ενδεχομένως καταχρηστική ρήτρα σε εκ των υστέρων νόμιμη τροποποίηση της συμβάσεως με επαγγελματία, ενώ στο πλαίσιο αυτό πρέπει να απαντηθεί το ερώτημα αν μια τέτοια ατομική συμφωνία καταργεί το καθήκον του δικαστηρίου να απαλλάσσει τον καταναλωτή από τη δέσμευση που έχει αναλάβει με την, ενδεχομένως καταχρηστική, ρήτρα που αποδέχθηκε αρχικά, σε περίπτωση που ο καταναλωτής έχει συναινέσει σε αυτή κατόπιν ατομικών διαπραγματεύσεων με τον επαγγελματία, στο πλαίσιο των οποίων συνήφθη ισχυρή και έγκυρη σύμβαση χωρίς καταχρηστικές ρήτρες.
- 15 Συνήθως, με τέτοιου είδους τροποποιήσεις της συμβάσεως, οι συμβαλλόμενοι επιδιώκουν συναινετικές ρυθμίσεις ως προ δύο στοιχεία: το ύψος της ήδη υφιστάμενης υποχρεώσεως (η οποία επηρεάζεται από την ισχύ μιας ενδεχομένως καταχρηστικής ρήτρας) και τη νέα μέθοδο που θα εφαρμόζεται για τον καθορισμό των υποχρεώσεων που απορρέουν από το δάνειο (για την οποία στην προκειμένη περίπτωση δεν προβάλλεται ισχυρισμός περί καταχρηστικών ρητρών). Αμφισβητείται κατά πόσον και με ποιον τρόπο η ακυρότητα της μίας συμφωνίας

(που αφορά τον καθορισμό του ύψους του χρέους) θίγει το κύρος της άλλης (περί ορισμού νέας μεθόδου για τον υπολογισμό των τόκων).

- 16 Όσον αφορά τον τρόπο υπολογισμού των τόκων σε περίπτωση που αρχικά συμφωνήθηκε καταχρηστικώς κυμαινόμενο επιτόκιο, τέσσερις είναι οι πιθανές λύσεις.
- 17 Πρώτον, το δικαστήριο θα μπορούσε να μεταβάλει το επιτόκιο σε σταθερό επιτόκιο. Ωστόσο, η λύση αυτή αντίκειται στη ρητή βούληση του καταναλωτή. Το μόνο πιθανό όφελος του καταναλωτή από τα ευνοϊκότερα επιτόκια της αγοράς θα προέκυπτε σε περίπτωση πρόωρης εξόφλησης του δανείου και, εν συνεχεία, αναζητήσεως χρηματοδότησης από άλλον επαγγελματία. Η λύση αυτή ενέχει τον κίνδυνο ο επαγγελματίας δανειοδότης να προτιμά να χρησιμοποιεί καταχρηστικές ρήτρες σχετικά με τη μεταβολή του επιτοκίου, καθόσον οι καταναλωτές που δεν διεκδικούν τα δικαιώματά τους θα ήταν υποχρεωμένοι να καταβάλλουν υψηλότερους τόκους, ενώ οι καταναλωτές που επικαλούνται τις καταχρηστικές ρήτρες θα εξακολουθούσαν να καταβάλλουν τόκους, υπολογιζόμενους με το επιτόκιο που οριζόταν αρχικά στη σύμβαση. Με τον συγκεκριμένο τρόπο υπολογισμού το κέρδος του επαγγελματία θα ήταν εξασφαλισμένο.
- 18 Δεύτερον, θα εδύνατο πιθανώς να υποστηριχθεί ότι, σε περίπτωση που για τον καθορισμό της μεθόδου μεταβολής του κυμαινόμενου επιτοκίου συνομολογούνταν καταχρηστικές ρήτρες, ο καταναλωτής θα ήταν υποχρεωμένος να καταβάλλει μόνον τα σταθερά στοιχεία του τόκου. Η εκδοχή αυτή ανταποκρίνεται στη βούληση των συμβαλλόμενων μερών και προσεγγίζει περισσότερο τους κανόνες που παραθέτει το Δικαστήριο στις υποθέσεις Banco Espanol de Crédito (C-618/10) και Asbeek Brusse και de Man Garabito (C-488/11): Το δικαστήριο δεν υποκαθιστά τη βούληση των μερών, απλώς αλλά «διαγράφει» το τμήμα που πλήττεται από τον ενδεχομένως καταχρηστικό χαρακτήρα. Η λύση αυτή μπορεί να γίνει δεκτή, καθόσον επιβάλλει κυρώσεις στον δανειοδότη που ενεργεί παρανόμως. Ωστόσο, δεν δύναται να εφαρμοστεί όταν το σταθερό στοιχείο του τόκου είναι αρνητικό, όπως εν προκειμένω, ανερχόμενο σε -0,15 %.
- 19 Τρίτον, θα εδύνατο να υποστηριχθεί ότι, εφόσον ο καθορισμός του κυμαινόμενου επιτοκίου πραγματοποιείται μέσω καταχρηστικών ρητρών, ο καταναλωτής δεν οφείλει καθόλου τόκους. Η λύση αυτή είναι για τους ανέντιμους επαγγελματίες η πλέον αποθαρρυντική. Εξάλλου, μετατρέπει τη σύμβαση δανείου σε μέσο δωρεάν χρηματοδότησεως. Αν ακολουθηθεί αυτή η λύση, περιορίζεται η δυνατότητα του δικαστηρίου να «αποδεσμεύσει» ορισμένα πρόσωπα από τις υποχρεώσεις τους, σε περίπτωση που αντιμετωπίσει την ακύρωση ανάλογων ρητρών με ιδιαίτερα φιλελεύθερο τρόπο.
- 20 Τέταρτον, είναι πιθανό το εθνικό δικαστήριο να αντικαταστήσει την καταχρηστικού χαρακτήρα συμφωνία περί κυμαινόμενου επιτοκίου με έναν οποιονδήποτε δείκτη επιτοκίου, π.χ. με τον προβλεπόμενο από τον νόμο ή με το μέσο επιτόκιο αγοράς για δάνεια ίδιου ύψους, ίδιας ασφάλειας και ίδιας

προθεσμίας αποπληρωμής. Η λύση αυτή δεν λαμβάνει καθόλου υπόψη τη βούληση των μερών και συνεπάγεται την υποκατάστασή της από τη βούληση του δικαστηρίου.

- 21 Όσον αφορά το ζήτημα των συνεπειών που επιφέρει η εκ των υστέρων τροποποίηση της συμβάσεως καταναλωτικής πίστωσης με καταχρηστικές ρήτρες, το αιτούν δικαστήριο φρονεί επίσης ότι επιδέχεται περισσότερες λύσεις.
- 22 Πρώτον, η απόφαση θα μπορούσε να προβλέπει ότι η μεταξύ των συμβαλλομένων συμφωνηθείσα αντικατάσταση της καταχρηστικής ρήτρας με άλλη, μη καταχρηστικού χαρακτήρα, η οποία θα ισχύσει στο μέλλον, δεν θίγει την έλλειψη άμεσου αποτελέσματος της συμβάσεως ως προς το τμήμα αυτής που πλήττεται από την καταχρηστικότητα. Εφόσον επιλεγεί αυτή η λύση, ο καταναλωτής δεν δεσμεύεται από την προς όφελός του τροποποιηθείσα σύμβαση, σε περίπτωση που λόγω της τροποποίησης έχει περιέλθει σε δυσμενέστερη θέση από εκείνη στην οποία θα βρισκόταν αν καθ' όλη τη διάρκεια ισχύος της συμβάσεως, η καταχρηστικού χαρακτήρα ρήτρα δεν παράγαγε αποτελέσματα για τον ίδιο. Η λύση αυτή ενισχύει την κυρωτικού χαρακτήρα λειτουργία του θεσμού των καταχρηστικών ρητρών. Στον αντίποδα, η καθιέρωση ενός τέτοιου κανόνα θα απέτρεπε τους επαγγελματίες από πρακτικές οικειοθελούς βελτίωσης της θέσης των καταναλωτών και δημιουργίας προϋποθέσεων για την αύξηση των δικαστικών αντιπαραθέσεων.
- 23 Δεύτερον, θα μπορούσε ενδεχομένως να θεωρηθεί ότι η τροποποίηση συμβάσεως περιέχουσας καταχρηστικές ρήτρες, στο πλαίσιο της οποίας ο καταναλωτής δηλώνει πρόθυμος να αναλάβει μέρος των αποτελεσμάτων αυτής ως αντάλλαγμα για την τυχόν αναγκαία εναρμόνισή της με τον νόμο, θεραπεύει πλήρως τις δυσμενείς για τον καταναλωτή συνέπειες. Η λύση αυτή θα ευθυγραμμιζόταν με τον κανόνα κατά τον οποίο οι ρήτρες συμβάσεως που αποτελούν αντικείμενο ατομικής διαπραγματεύσεως δεν είναι ποτέ καταχρηστικές, καθώς και με την αρχή της αυτονομίας της βουλήσεως. Εντούτοις, ένας πλημμελώς πληροφορημένος συμβαλλόμενος θα μπορούσε να υποστεί ανεπανόρθωτη βλάβη των συμφερόντων του. Αντιθέτως, ευλόγως θα εδύνατο να υποστηριχθεί ότι σε περίπτωση που ο καταναλωτής δηλώνει ρητώς ότι γνωρίζει την ύπαρξη καταχρηστικής ρήτρας, είναι δυνατή η θεραπεία της συμβάσεως με αυτό τον τρόπο.
- 24 Τρίτον, οι συμφωνίες περί τροποποίησης της συμβάσεως που αποσκοπούν στην τροποποίηση των καταχρηστικών ρητρών θα μπορούσαν να είναι έγκυρες, πλην όμως μόνον εν μέρει. Σε μία τέτοια περίπτωση, το εθνικό δικαστήριο καλείται να διαπιστώσει ποια αποτελέσματα παράγει η σύμβαση χωρίς τις καταχρηστικές ρήτρες, μέχρις ότου τροποποιηθεί. Μετά όμως από τη σύναψη νόμιμης συμβάσεως περί τροποποίησης, εφαρμόζεται η βούληση των συμβαλλόμενων μερών, απαλλαγμένη από ελαττώματα. Πρόκειται για μία ισορροπημένη προσέγγιση, η οποία προστατεύει τόσο τη βούληση των μερών όσο και το συμφέρον του καταναλωτή. Εντούτοις η εφαρμογή της δεν θα ήταν δυνατή αν γινόταν δεκτό ότι ο καταναλωτής δεν οφείλει τόκους, εφόσον αρχικά είχε

συναφθεί σύμβαση δανείου η οποία περιείχε καταχρηστικές ρήτρες που προέβλεπαν μέθοδο καθορισμού κυμαινόμενου επιτοκίου.

ΕΓΓΡΑΦΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ